

žvenketanje srebrnih skled in kozarcev in ropot jedilnega orodja. Pažeti so donesli ovčje juhe.

Čudoma se je čudil vitez Ahac, ko je videl, da ne pijo grof Krupski, baron Jurišič in nekateri drugi vina, ampak mleko.

„To je pa vendar več kakor narobe!“ je modroval sam zase. „Kravje mleko pijo, ko je toliko božje kapljice na ponudbo! Tako si mora človek pokvariti tudi najstanovitnejšo žejo. Bog daj norcem pamet!“

Po zajtrku so pažeti zopet prinesli vode in oterač; nato so se naglo dvignili vsi, ki so se nameravali udeležiti sokolovanja.

Satura.

Spisal L. Pintar.

— naš bratec Andrej!

Zelo primeren je v znani Prešernovi elegiji na Smoleta ta ogovor, ker tako živo spominja na tiste vesele — jasne odkritosrčnosti in mladeniške brezskrbnosti prekipevajoče — simpozije, ki so jih zbrani prijatelji obhajali čestokrat med seboj, ko je bil pokojni tovariš Andrej še v njihovi sredi. Tudi zdaj ob četrti obletnici prijateljeve smrti se vmisli pesnik v veselo družbo odkritosrčnih vinskih bratcev, kakor da je ranjki Andrej v duhu med njimi. Zlato vince se jim smeja v kozarcih, oni pa v veselih razgovorih posvečujejo svoj simpozijon njegovemu spominu, pijejo razvedrilni trtni sok v spomin pokojnikovih veselih in žalostnih dni, — veselih, ko je še zdrav in neugnan veseljak v tretjem desetletju svoje dobe užival brezskrbno prostost, — žalostnih, ko je po povratku iz tujine v svojem četrtem desetletju bolehav ob neprijetnih spominih na nekdanje lepše udobnosti moral zadovoljiti se z obrestmi za sina Rudolfa naložene glavnice. Tako šumno, veselo in razkošno po vrnitvi v domovino seveda ni moglo več iti, toda nekdanji humor in stara odkritosrčnost se mu vendar tudi sedaj nista skujala popolnoma. — Tudi v teh bolj žalostnih dneh je bil ohranil ranjki svoj prirojeni humor ter je iskal kakor Prešeren svoji nezadovoljnosti in notranji razdrapanosti ne zdravila, ampak tolažila in mamila tam, kjer vsaj za nekaj ur „vseh bolečin se pozabljivost pije“. Pesnik in njegov

prijatelj nista bila tiste vrste filistra, ki bi se ozkosrčno zgražala pred prijateljstvom z Bakhom - Lyajem, ki

srcé razjasni in oko,
ki utopi
vse skrbi,
v potrlih prsih up budi —

bila sta marveč iz vrste tistih dobrih ljudi, ki žive in dadó bratu živeti, ki ne obsojajo, ampak odpuščajo, ki pri svojem humanitarizmu imajo vedno pred očmi neki vzvišeni smoter, svoj „sursum corda“ pravičnosti in človekoljubnosti. Tako sta si bila prijatelja sorodna po mišljenju in čuvstvovanju, žalibog da se to ni dalo skladati z realnim življenjem in po njem razpasenim egoizmom in oba sta zgodaj okusila sad spoznanja in strup življenja. Vse to nam pesnik z bridkim zdihovanjem slika v prelepi pesmi „Slovo od mladosti“, in prav tista otožnost je zazvenela tudi v tej elegiji, dve leti pozneje pa se je tista resigniranost v najplemenitejši navdušenosti povspela do znamenite zdravice:

„Nazadnje še, prijatli,
kozarce zase vzdignimo,
ki smo zato se zbratli,
ki dobro v srcu mislimo;
dókaj dni
naj živi
vsak, kar nas dobrih je ljudi!“

Ta „juste milieu“, ki nam prelepo odseva iz Prešernovih poezij, ki ne pozna zavisti, sovraštva, prepira, napuha in drugih bratomornih strastij, ta izrazuje svetovno naziranje obeh prijateljev. Ker se pa ta pravicoljubna umerjenost ne sklada z realnim življenjem, mora ta neskladnost roditi seveda nesrečnost in nezadovoljnost. — „Kje bratoljubja si videl oltarje?“ Nikjer! Samo pohlepnost po slavi in blagu se ti je režala nasproti in videl si, da čisto vest in dobro djanje svet zaničuje, da ne praša po modrosti, pravičnosti, učenosti, da čisla le to, kar um slepi z goljufijami, ležami, da se človeška vrednost meri le po denarju i. t. d. — gnusne razmere, ki morajo idealnemu človeku življenje pristuditi, in razumljivo je torej, da pri četrti obletnici Smoletove smrti zbrani njegovi prijatelji in vinski bratci popevajo zdravijce te vsebine, češ da pokojniki v grobu niso nesrečni, ker so prestali mukotrpní boj življenja. — —

* * *

Deklica druž'ga moža je objela.

Znana je razvajenost vsakdanjega sveta, da se z največjo rado-vednostjo briga za tuje razmere, zlasti radovedno se zanima za bogate hčere in premožne sinove takozvanih dobrih t. j. po bogastvu slovečih hiš ter se rad poprašuje, ali ta ali oni bogatec misli na to ali ono bogatico ali lepotico, ali se bo napeljana snubitev izvršila ali razbila. Tudi Smole je bil kot bodoči dedič dokaj bogate hiše o svojem času predmet takega zanimanja. Navesti hočem iz Čopove korespondence nekaj mest, ki se dotikajo te točke. Gospa Benedičič sodi v nekem pismu: „Der H. Smolle wird noch nicht so bald heirathen, bis zu seiner Großjährigkeit gewiss nicht, damit er mehr ungehindert wählen kann; auch werden hier keine interessanten Heirathen geschlossen.“ To je ena predpustna kombinacija iz tiste dobe, ko se je Smole poskusil ženiti. Bolj zanimivo in bolj točno je seveda to, kar je Smole sam v tej zadevi poročal prijatelju Čopu v pismu z dne 24. februarja 1823. (Glej Zbornik Slov. Matice, VI, 177.) Dotični pasus iz Smoletovega pisma se glasi:

„Ko sva se z mojo materjo zglihala, tako sem potlej zanj snubil. Ker mi niso hoteli koj obljubiti in so zmerom govorili, kakor da bi moral še ena dva leta kakor v spraševanje hoditi, da bi vidli, kakor so rekli, če bom stanoviten, in ker so še druge sitnosti &c počeli, tako sem jest zastopil, da mi je nečejo dati; ker pa vi dobro veste, kako sem jest štimán, kedar na ponižanje pride, in ker nimam potrpljenja, da bi se ljudje norca iz mene delali, tako smo vse raztrgali in jest sem odstopil. Kakor se mi zdi, jih že grozno greva, da mi je niso dali. Jest ino moje zadržanje njim je bilo všeč, kakor so mi rekli — pa zakaj mi je niso dali, tisto bog zastopi. — Kaj je to za en šum po mestu bil, si ne morete misliti, in na koliko črepinj so ljudje te glažarje razbili, je grozno; toliko so ljudje zabavljali, da se je ta kneška familija komaj upala se na cesto pokazati. Jezilo me je grozno, da se je ta reč tako čudno končala.“ — O isti zadevi je poročal Čopu tudi profesor Martinak 28. februarja 1823: „Ihr Freund Smole hat schriftlich um die Zeskische geworben und wurde für diesmal mit dem Bedeuten abgewiesen zwei Jahre noch zu warten, damit man ihn besser kennen lerne. Er soll sie kurz und à la terdi Andrej beißend abgeschnalzt haben.“ —

Gospodična, na katero je bil snubec Smole pomislil, je bila Josefina Češkova, vrhovna kraljica ženske lepote v tedanji Ljubljani. Ker je bil njen oče steklar ali glažar t. j. trgovec s steklenim blagom,

so hudomušni Ljubljanci lepo in svoje lepote se zavedajočo njegovo hčer imenovali na kratko „stekleno [glažovnato] princezinja“ (die gläserne Prinzessin) namesto „steklarjevo“ ali „glazarjevo“. Ta gospodična Fina Češkova se je pozneje poročila s Fidelijem Terpinčem na Fužinah pod Ljubljano in je bila vrla gospodinja in skrbna odgojiteljica Terpinčeve hčere, poznejše Baumgartnerice. Tavčar v povesti „Izza kongresa“ sodi, da bi bila Fina Češkova, če bi se bila zveza z Andrejem Smoletom posrečila, tudi na našem narodnem polju pustila druge sledove, nego jih je. — Morebiti! — Da se je ta zaroka med Smoletom in Češkovo gospodično tako čudno končala t. j. razdrla, je ostalo menda še dalj časa predmet govorjenja, kajti še zadnjega marca 1825 je pisala Benedičička Čopu: „Der Webers, Smolle, Kalister, alles ist, wie es war, keiner will heirathen, selbst die „gläserne Prinzessin“ ist das, was sie war“. —

* * *

Trešč'la v bogastvo nesreče je strela.

Podrta zaroka je seveda na Smoleta neugodno vplivala, vsaj sam pravi „jezilo me je grozno“. Dokaj veseljaško in razsipno je sicer živel že prej, še bolj pa je začel poslej, da bi s tem potolažil in zadušil svojo nejevoljo. Mazek piše Čopu 3. januarja 1827: „Den Smole und Weber kenne ich wohl, ersterer lebt sehr lustig, wie du weißt, letzterer läßt sich Dir schönstens empfehlen und er wird Dir nächstens schreiben“. Še jasneje pa se pokaže iz Benedičičkinih pisem, kako je poganjal Andrej kot eden prvih tedanje ljubljanske „jeunesse dorée“. Tako piše 10. junija 1827: „Der Zhop wird heirathen die Tochter von dem reichen Rohos (Roks?), eine Anverwandte von dem Kaufmann Kos, sie wird von dem väterlichen Vermögen zehn tausend haben, von der Mutter hat sie auch etwas zu hoffen; vor kurzer Zeit war sie noch bäurisch, jetzt ist sie aber schon civil, beym Gowerner lernet sie kochen, wohnen werden sie beim Pfandel, ich kenne sie aber nicht“. — 11. junija nadaljuje: „Gestern ist der Zhop verkündet zum erstenmal, er als Hüblers Sohn und sie als Großhändlers Tochter, von der Mutter bekommt sie fünf tausend. Beym Smolle ist keine Rede von einer Heirat, nur hört man, daß, was er auf seine Handlung arbeitet, er schon um dreißig tausend leichter ist, als er war. Pismo z dne 24. julija 1827 pravi v isti zadevi: „Den 18ten Juni war der Ehrentag von Zhop, wo die Braut zu Haus

ist. Der Smolle war Brautführer, der Zhop hat sich die Hobisten (Hautboisten?) beim Obrist ausgebeten, der Obrist hat ihm erlaubt dieselben die ganze Woche zu behalten, und wirklich kamen sie erst Mittwoch ganz benebelt zurück, den Donnerstag darauf gab der Smolle einen Schmaus, ich glaube auf der Schießstatt, nur der Extra-Wein hat 200 fl. gekostet — — in einigen vier Tagen darauf fuhr er und der Jurist Jereb mit nach Idria, wie der Postilion zurück kam, so sagt er der Mutter, daß der Herr gesagt hat, sie soll das thun, was er ihr gesagt hat, sie ließ sich sogleich mit 16 Tausend intabulieren, der Fleck nahm gleich den Kellerschlüssel, der Kanz wollte auch etwas davon tragen für seine acht Tausend, und so kommt das Gericht und hat die Spier (Sperr?) angelegt, das Faliment soll stark seyn, nur in Laibach ist gegen 40 Tausend, für anderwärtig weiß ich nicht. Die Mutter hat sich alles obligirt alles zu zahlen, was jetzt da ist, für das Spätere wird sie aber nichts wissen wollen, er wird schon wohl weit seyn, einen Pass hat er sich schon vor einem Jahr geben lassen, ich glaube, das war gut überlegt, und auch viel mitgenommen, und war stäts ein unruhiger Kopf. Schreiben Sie mir, ob Sie davon was gewusst haben“. Tudi tukaj vidimo staro resnico, da „dobre volje“ mošnjo kolje — lahkomiselno gospodarstvo ali samo nenadna nesreča ali oboje: — krida, obup, pobeg. Dogodek je napravil v Ljubljani veliko senzacijo in tudi nektero zadrego. Še pred Benedičičkinim pismom je bil Čopu to senzacijonelno novico sporočil Mazi 9. julija 1827: „Dein Freund Smolle ist krido geworden und verschwunden, man will wissen, dass er nach Amerika ist“. Tako daleč ravno ne, pač pa na Angleško, — kajti 21. avgusta 1827 je pisala Benedičička Čopu: „Der Smolle ist in London, er hat an den Jallen geschrieben und ihn für seinen Revisor ernannt, und wenn ein übriges Geld sein sollte, so soll man ihm schicken, der Jereb hat aber an die Mutter von Smolle geschrieben, ich glaube, daß beyde zusammen sind“.

Kdo pa je bil ta Jereb? Tavčar mu pravi v povesti „Izza kongresa“ Piškotov študent ali Piškotov Jurče (Lj. Zv. XXV, 455), ki je baje Smoletu pošteno pomagal denar zapravljati. Ta absolvirani jurist Juri Jereb, naposled trgovski pomočnik, po letih Smoletov vrstnik, je bil tedaj v družbi z Andrejem pobegniti in politično-ekonomični magistrat c. kr. provincijalnega glavnega mesta Ljubljane ga je 7. novembra 1827 po štirimesečni neprijavljeni odsotnosti kot njegova okrajna gosposka z javnim razglasom [Edictal-Vorrufung]

kot neznano kje bivajočega pozval, da se ima v enem letu vrniti in se opravičiti, ker je brez gosposkine dovolitve odpotoval i. t. d. (Laib. Zeitg. str. 1993 med uradnimi razglasi.) —

Kdaj sta pobegnila Smole in Jereb iz Ljubljane? — Vprašanje je, ali je zgoraj omenjena Zhopova svatba trajala tri ali celih deset dni? Obrist mu je bil dovolil, da pridrži obojiste (piskače) cel teden, in res so prišli še le v sredo nekoliko omračeni domov. Zhop 10. VI, 14. VI in 17. VI na oklicih je praznoval svojo poroko v ponedeljek 18. junija in vpraša se, ali je bila svatba končana že prvo (20. VI) ali šele drugo sredo (27. VI) po poroki, oziroma: ali je Smole, ki je bil na njegovi svatbi drug ali tovariš (Brautführer), priredil svojo nadaljevalno pogostitev na strelišču v četrtek 21. VI. ali pa 28. VI., in če sta jo kake štiri dni po tisti pojedini odkurila z Jerebom iz Ljubljane, ali je bilo to v ponedeljek 25. junija ali še le 2. julija. — Na vsak način je bilo okoli sv. Petra in Pavla 1827, verjetnejša je druga hipoteza, da 2. ali 3. julija. Takoj dober teden po pobegu je ljubljansko deželno sodišče z ediktom z dne 11. julija 1827 razglasilo vsem prizadetim na znanje: „es sey von diesem Gerichte in die Eröffnung des Concurses über das gesammte im Lande Krain befindliche, bewegliche und unbewegliche Vermögen des flüchtig gewordenen hierortigen Handelsmannes und Spediteurs Andreas Smolle gewilligt worden“ — do 7. decembra 1827 je imel vsak upnik priglasiti svoje terjatve — zastopnik konkurzne mase je bil dr. Lorenc Eberl kot substitut dr. Antona Lindnerja, upravitelj mase pa Benedikt Fleck — rok za volitev novega ali za potrditev že postavljenega upravitelja in za izvolitev odbora upnikov se je določil na 10. decembra 1827 — javna dražba za prodajo njegovih hiš, cenjenih na 24.530 fl. z dvorišči in vrtovi vred je bila napovedana na 23. junija (oz. 21. julija) 1828. — V šematismu za l. 1827 str. 202 je naveden kot Posthalter beim k. k. Poststallamt še Andrej Smole, stanujoč v kapucinskem predmestju št. 4, v naslednjih šematismih pa že njegov brat Miha. —

Kdaj se je pa Smole zopet vrnil iz tujine, tudi ne moremo prav točno dognati. Leta 1833 je bil gotovo že zopet v Ljubljani, ker ga vidimo kot višjega mojstra strelcev (Oberschützenmeister) v odboru strelskega društva. Pa tudi leta 1832 je bil bržkone že doma. Prešeren je pisal 20. februarja 1832 iz Celovca v postskriptu: „Mein Name ist bei meinen Originalgedichten ganz zu drucken; die populares erscheinen aber Smoletisch“. (cf. Lj. Zv. VIII, 572.). Seveda to še ni strikten dokaz, da je Smole zopet doma, kajti nabranih

narodnih pesmi gotovo ni nosil po svetu s seboj, ampak jih je bil morda že prej izročil Prešernu za prireditve. — —

Okoli leta 1834, tako približno, je potem kupil Smole pod Gorjanci v občini Orehovica blizu izvira Kupčine graščino Prežek, — s tem nazaj izposojenim imenom je namreč ta graščina zabeležena v sedanjem leksikonu občin, toda Valvasor (XI, 454) jo je še imenoval Preißeckh, in der Landsprach Presek. Tukaj v Gorjancih je v čistem gorskem zraku živel poslej ob poletnih mesecih in večkrat sta bila tukaj njegova gosta dr. Prešeren in grof A. Auersperg (Anastasius Grün) — mimogrede tudi Vraz. (Primeri Vrazova Dēla V, 200 in Letopis Slov. Mat. 1875, str. 171). Ker je po pričevanju graščinskega oskrbnika Petriča bil Smole malo gospodaren in vrhu tega, kakor znano, slabega zdravja, tedaj je lahko razumljivo, da je imel s tem svojim posestvom preveč skrbi in jeze, da se je naposled naveličal svojega graščaštva in je poskusil zaradi mirnega življenja graščino prodati. Toda tudi pri prodaji je imel smolo, kajti prodal je posestvo nekemu pretkanemu Samoborčanu Klesiću — menda na upanje, vsaj toži o kupcu svojega posestva „ich habe das Unglück gehabt, eine Erzcanaglie zum Käufer zu bekommen, mit dem ich nun nichts als Verdruß und Intriguen habe; sogar um die Interessen muß ich ihn klagen.“ — Torej tudi tukaj je treščila strela nesreče. —

* * *

Videl si Nemško, Francosko, Britansko . . .

Sveta je bil v svoji mladosti že pred pobegom Smole mnogo prepotoval. Ze v prvem pismu (Zbornik Slov. Mat. VI, 175) pripoveduje, da je hodil tri mesece po opravkih okrog po Hrvaškem, Slavonskem, Syrmskem, po Bački in Banatu blizu do Erdeljskega, okoli Belgrada se je dvakrat peljal, noter pa ni smel — in ko se je hotel vrniti domov, ga je v Temešvaru mrzlica položila na bolniško posteljo, da je moral dobrih pet mesecev ostati v tujini. Drugikrat ga vidimo v Trstu in Benetkah (l. c. 176), in če se mu posreči nakup vélike graščine Ernsdorf, potem namerava priti po Čopa, da se podasta skupaj na rajžo, da se kaj naučita po svetu (l. c. 177). Kaj je vse prepotoval pobegnivši kot falitnik iz Ljubljane, nam od drugod ni znano, razun iz 6. kitice te Prešernove elegije. — Ravno to pa, da je Smole prepotoval deloma po opravkih, deloma iz ukaželjnosti toliko tujega sveta in obiskal toliko velikih mest in tujih deželá, je dalo Stanku Vrazu povod, da ga v nekem

pismu do Prešerna imenuje „Anacharsis slovenicus“. (Letopis Slov. Matice 1875, pag. 169), kajti tudi ta redki odličnjak med barbarskimi Skyti, namreč Anacharsis, je iz ukaželjnosti mnogo potoval po grških pokrajinah, da bi se seznanil z višjo grško omiko. —

* * *

O verzu „Mogla umreti ni stara Sibila“ ne mislim še enkrat razpravljati, vsaj sta o njem že govorila Valentin Kermavner v Zvonu 1882 (II, 696.) in dr. Jos. Lesar v Dom in svetu 1892 (V, 416 in 467.). Paralela med Sibilo in Smoletom je pa jasna. Erytrejska Sibila, iz svoje domovine preseljena na južnoitalska tla, je v Kumah med neugasnim hrepenenjem po prvotni domovini živela svoje dolge dneve, da se je že vsega naveličala in si sama želela smrti, dasi jej je bil Apolo usodil toliko dni življenja, kolikor je bilo peska na obrežju njene domovine, usodil s pogojem, da se za vedno odpove rodni zemlji. V njenem domotožju se ji je vendar na zadnje izpolnila želja, da je dobila s prstjo domače grude zapečateno pismo in s tem mirno smrt, tako si tudi ti Andrej, v domači ljubljeni zemlji našel svoj pokoj pod rahlo groba odejo. Nisi je videl v slavi sloveče te ljubljene slovenske zemlje, kar je sicer bila najiskrenejša tvoja želja, a našel si vsaj grob v sladkem njenem krilu.

R. Peterlin-Petruška:

Dve hišici.

Vidiš onkraj ribnika,
kraj zelenega brega
zala stoji hišica,
bela ko iz snega.

A pod ono vznak leži
druga njej enaka,
ko da v vodi se hladi
od jutra do mraka.

Bela hiša, ki stoji,
last je gospodarja;
tam z otroci cele dni
se Petruška vkvarja.

Ta je moja, ki leži,
v njej spe moje sanje,
dokler v mraku se noči
spet ne spomnim nanje.

